

Románok¹

A mai Magyarország románságának meghatározó vonása, hogy történelme során mindig magyar állami keretek között élt, a románság legnyugatibb részét képezte; mai lakhelyét belső vándorlás vagy szervezett telepítés következtében foglalta el. „A hazai románság olyan őshonos nemzeti kisebbség, amelynek 1918-ig nem kellett a Kárpátoktól nyugatra élő nagy erdélyi román tömbhöz fűződő nyelvi, kulturális, történelmi, érzelmi, vagy vallási kapcsolatait megszakítania”.² A román pásztor nép lassú beszivárgása Erdély egyes hegyes vidékeire már a 12. század végén, jóval korábban megkezdődött, mint a szerbek és a bolgárok megjelenése. Nem a török elől menekültek, hanem megszokott pásztoréletük folytatására kerestek újabb lehetőségeket. Az oláh népnév először 1224-ben fordult elő az oklevelekben. III. Béla idején határfigyelői szolgálatra telepítették be csoportjaikat. Nagyobb számban a 15–16. században jelentek meg Magyarországon. A románok évszázadokon keresztül tartó bevándorlását a királyok, várnagyok, birtokosok kettős érdekből támogatták. A pásztorokoddal foglalkozó csoportjaik gazdasági hasznot hoztak, vezetőik, a kenézek pedig jó katonák voltak. A 18. század végére a pásztorokodó románok száma Erdélyben elérte a 800 ezer főt. Ennek ellenére a románok a magyarok, székelyek és szászok mellett nem alkottak közjogi értelemben nemzetet. II. József 1781. évi pátense biztosított számukra polgárjogot, amit a király halála után az erdélyi országgyűlés visszavont.

Jelentősebb román jelenlétről a mai Magyarország területén csak a 18. századtól kezdve beszélhetünk. A század elejétől Szabolcs és Szatmár megyében idénymunkára román pásztorokat és cselédeket alkalmaztak, szervezett betelepítésekre pedig az 1730-as évektől vannak adatok. 1790-ben megvonták a kedvezményeket betelepülőktől, ezért számuk jelentősen csökkent. Azok a románok, akik ragaszkodtak ortodox vallásukhoz „valamivel ellenállóbbnak bizonyultak az identitásukat veszélyeztető magyar nyelvi-kulturális hatásokkal szemben”, mint az „unionált katolikusok”.³ A román nemzeti mozgalom vezetői között volt Georgiu Baric (1812–1893) nyelvész, a német–román és magyar–román szótár készítője, a balázsfalvi líceum tanára. 1838-ban Baric *Gazeta Transilvaniei* címmel lapot jelentetett meg. 1848-ban tagja volt a román honvédelmi bizottnánynak, és fegyveresen harcolt a magyarok ellen. A nemzeti önállósodásért folyó harc a század közepén egyre erőteljesebben jelentkezett, amely 1848-ban a pesti románság egyik fő követelésévé vált. A pesti románok hátrányos helyzetben voltak. Önálló templomuk csak a század utolsó harmadában lehetett. A jelentős számú pesti románság a vallási önállósodáshoz szükséges feltételeket csak 1900-ra tudta megteremteni; ekkor kápolnájukat a Gozsdu-házban alakították ki. A trianoni döntés után Magyarországon maradt románság saját létszámát statisztikai adatoknál jóval nagyobbra becsülte. Ioan Georgescu 1927-ben írott *Româniile din Ungaria* című könyvében

¹ Dr. Petrusán György – Martyin Emília – Kozma Mihály: *A magyarországi románok* c. mű alapján. http://www.jgytf.u-szeged.hu/tanszek/roman/pgy/publikaciok/moi_romanok.doc.

² Petrusán–Martyin–Kozma, uo. (Kiemelés az eredetiben.)

³ Petrusán–Martyin–Kozma, uo.

250 000 itt maradt románról beszél; 1920-ban 23 695 és 1930-ban 16 221 román nemzetiségi lakost írtak össze.

A román volt az egyetlen olyan magyarországi kisebbség, amelyik 1945 után politikailag sértetlen maradt, azonban az akkor elismert kisebbségek közül a leghátrányosabb helyzetből indult. A románoknak nem volt ütőképes értelmisége, és nem rendelkeztek saját kulturális intézményekkel. A II. világháború előtt magyarok tanítottak a román iskolákban is. A románság a román nyelv tájnyelvein beszélt.⁴ Mindez rányomta bélyegét az 1945 utáni viszonylag késői nemzetiségi szervezkedésekre. A román görögkeleti egyház nem fogta úgy össze a románokat és nem játszott olyan meghatározó szerepet nemzetiségük megőrzésében, mint ez a szerbeknél tapasztalható. A román iskolák szervezését 1945 után a magyarok végezték. A román szülők nagy többsége nem kérte a román nyelven történő oktatást, csak a román nyelv tanítását. A kétegyházi szülők tiltakozásul a román tannyelvű oktatás ellen 1947-ben beadvánnyal fordultak a gyulai tanulmányi felügyelőhöz. A következőkkel érveltek: (1) nagy megterhelés két nyelven tanulni, (2) gyerekek a nehézségek miatt nem szívesen járnak román iskolába, (3) nincs román óvoda, ahol már megtanulhatnának a gyerekek románul, (4) irodalmi románt a szülők nem értik, nem tudnak segíteni a gyerekeknek, (5) ha románul tanul, és nem tanul meg jól magyarul, mi lesz a gyerekekkel később? (6) magyar legyen az oktatás, románt idegen nyelvként tanulják! (7) a román pap megszavaztatta a román iskolát, de a gyermekét magyarba járattja, (8) nem akarnak 20 kg-os csomagokkal kivándorolni, (9) nem görögkeleti oktatót akarnak, (10) nincsenek tankönyvek, (11) a gyerekek az iskolában magyarul, otthon románul tanuljanak.⁵

A román kisebbség létszáma

A legutóbbi, a 2001-es népszámlálás során, anonim önbevallás keretében a magyarországi román kisebbséggel kapcsolatban a következő fontosabb adatokat ismerhettük meg. Román anyanyelvű 8 482 fő, román nemzetiségű 7 995 fő, ortodox vallású román 5 598 fő.⁶ A 2001-es népszámlálás alkalmával 25,6 százalékkal kevesebben vallották magukat román nemzetiségűnek, mint 1990-ben. A román anyanyelvűek aránya 2,8 százalékkal csökkent. Az utóbbi hatvan év népszámlálásai során, a magukat románnak vallók száma 8 és 12 ezer fő között mozgott. Körükben majdnem egyenlő a városokban (50,2 százalék) és a falvakban (49,8 százalék) lakók aránya. Budapesten 1 205 személy nyilatkozott 2001-ben úgy, hogy román nemzetiségű. A 2001-es népszámlálási adatok alapján, Magyarországon összesen 94 721 személy beszélt a román nyelvet. A legutóbbi népszámláláskor 40 184 személynek volt magyar–román kettős állampolgársága. A magukat román nemzetiségűnek vallók 63,5 százaléka magyar állampolgár volt, 35,8 százaléka pedig román állampolgár. A Magyar

⁴ Fehér István: *Az utolsó percben. Magyarország nemzetiségei 1945–1990*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1993. 26. p.

⁵ Dr. Somodi József gyulai tanfelügyelő 1947. november 8-i g jelentését a miniszterhez idézi Fehér, 101. p.

⁶ <http://www.nepszamlalas.hu/hun/kotetek/04/tabhun/tabl01/load01.html>.

Tudományos Akadémia Etnikai-Kisebbségi Kutatóintézete felmérései szerint a hazai román kisebbséghez tartozók közel fele (49,2 százalék) a mai Magyarország területén kívül született.

A magyarországi román kisebbség érdek-képviselői szervezetei, és a Magyarországi Román Ortodox Egyház 20-25 ezerre becsüli a hazai románok számát. Említést érdemel, hogy a magyarországi román kisebbség esetében tapasztalhatjuk a legkisebb eltérést a népszámlálási adatok és a különböző érdek-képviselői szervezetek által becsült létszámadatok között.

Szervezetek

A kisebbségi önkormányzati rendszer bevezetésének első ciklusában, az 1994. évi önkormányzati választások során 10 helyi román kisebbségi önkormányzat alakult.⁷ Az 1998-as helyhatósági választásokat követően a román kisebbségi önkormányzatok száma több mint háromszorosára, 34-re nőtt. Budapesten – ahol korábban nem volt román kisebbségi önkormányzat – 15 kerületi képviselőlet jött létre. A 2002. évi kisebbségi önkormányzati választások során 44 román kisebbségi önkormányzatot választottak meg. A 2006. évi kisebbségi önkormányzati választások előkészítése időszakában a román választói jegyzékre 90 településen 4404-en jelentkeztek, a legtöbben Méhkeréken (608 fő), és a szintén Békés megyei Kétegyháza (558 fő). 2006 októberét követően 46 román önkormányzat alakulhatott meg, melyből 15 Budapest kerületeiben, 13 Békés, 11 Hajdú-Bihar, 5 Csongrád megyében, illetve 1-1 önkormányzat BAZ, és Pest megyében jött létre. A román kisebbségi önkormányzati választáson az alábbi településeken vettek részt a legtöbben: Méhkerék (363), Kétegyháza (335), Gyula (203). Budapest V. kerületében viszont csak 4 szavazópolgár jelent meg és választott a meg az 5 fős román önkormányzatot, míg Békés városában 3 jelölt 4-4 szavazattal lett képviselő. 2007-től Budapesten, Békés, és Hajdú-Bihar megyében működhet területi szintű román önkormányzat. A Magyarországi Románok Országos Önkormányzatának székhelye Gyula városában van. A 25 fős testület 2007 márciusában alakult újjá. Az országos román önkormányzatban 3 civilszervezetnek vannak képviselői.

Magyarországon a közoktatás valamennyi szintjén van román kisebbségi képzés. Jelenleg 14 településen folyik román nemzetiségi óvodai nevelés, általános iskolai oktatás. Román nemzetiségi képzésben közel 1500 gyermek részesül. A legnagyobb magyarországi román oktatási intézményben, a gyulai Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium valamennyi évfolyamán párhuzamos osztályok alakultak.⁸ Hazánkban három – tanári képezést nyújtó – felsőoktatási intézményekben van román nyelvű képzés. Magyarország állami ösztöndíjat nyújt teljes körű romániai felsőfokú képzéshez.

Az MROÖ intézményeként működő Dokumentációs és Információs Központ ugyancsak Gyula városában található.⁹ A központ gondozza az országban egyedülálló román

⁷ http://www.nemzetpolitika.gov.hu/index.php?main_category=4&action=view_item&item=583.

⁸ http://www.nemzetpolitika.gov.hu/id-1214-hatvan_eves_gyulai_roman_gimnazium.html.

⁹ <http://kisebbsgek.bmknet.hu/index.php?id=472>.

nemzetiségi életmód-történeti múzeumot, a kétegyházi Román Tájházat.¹⁰ A román dokumentációs központ számos kulturális programot valósít meg, melyek közül kiemelendők az ifjúsági táborok, a kamara-táncegyüttes működtetése, az országos szintű kulturális találkozók megszervezése. A Dokumentációs és Információs Központ szoros munkakapcsolatot ápol romániai kulturális és oktatási intézményekkel, az Aradi Állami Egyetem közreműködésével pedig rendszeres továbbképzést szervez a magyarországi román iskolák pedagógusai számára. A Magyarországi Nemzetiségi Színházak 2008. évi és 2009. évi találkozóján két-két román nyelvű produkció is programra kerülhetett a gyulai Román Amatőr Színjátszó Kör¹¹ és a szekszárdi székhelyű Teatrul Vis előadásában.¹²

A magyarországi románok döntő többsége ortodox vallású. A 2001-es népszámlálás adatai szerint, az ortodox felekezethez tartozók közül, a magyarországi ortodox román egyház hívei vannak a legtöbben. A Magyarországi Román Ortodox Egyház 20 településen 21 parókiát működtet. Gyula városában található székhellyel püspökség irányítja az egyházi életet. A parókiákon 6 magyarországi lelkész és 8 romániai misszionárius pap szolgál.

A Magyar Televízió heti 26 perces,¹³ a Magyar Rádió napi 2 órás román nyelvű adást biztosít a magyarországi románok részére.¹⁴ A Magyarországi Románok Kulturális Szövetsége gondozásában közel 6 évtizede jelenik meg a közösség tradicionális hetilapja, a *Foia Românească*.¹⁵ A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata 2008-ban önálló kiadói intézményt hozott létre a *Cronica* című újságja gondozására.¹⁶ A Gyulán megjelenő újságok az Interneten is elérhetők.

A 19 helyi és szakmai egyesületet tömörítő Magyarországi Románok Kulturális Szövetsége (MRKSZ) mindenképpen kiemelést érdemel.¹⁷ Az egyesületi törvény hatálybalépése után, 1990-ben alakult meg a Magyarországi Románok Kulturális Szövetsége, amely az előző rendszerben államilag fenntartott Magyarországi Románok Demokratikus Szervezete jogutódjának tekinthető, a számos formai és tartalmi különbség ellenére is. A kulturális szövetségnek közel kéttucatnyi tagszervezete van; ez megközelítően ugyanennyi települést jelent Békés, Hajdú-Bihar és Csongrád megyében, valamint néhány budapesti román egyesületet. A rendszerváltás utáni években ez volt a honi románság egyetlen szervezete.¹⁸

A Magyar Köztársaság és Románia között a nemzeti kisebbségek jogainak kölcsönös biztosítására és védelmére létrejött államközi megállapodások alapján működő Kisebbségi Együttműködési Szakbizottság (KVB) 2009. július 14-én Bukarestben a VII. ülészakát zárta le. A KVB munkájában részt vett a Magyarországi Románok Országos Önkormányzatának elnöke

¹⁰ http://www.erkelmuzeumbaratai.hu/pdf_anyagok/A_ketegyhazi_roman_tajhaz.pdf.

¹¹ http://port.hu/pls/th/theatre.directing?i_direct_id=13526&i_topic_id=19&i_city_id=3372&i_county_id=1&i_cntry_id=44.

¹² <http://www.nemzetisegek.hu/repertorium/2004/03/Bar11.pdf>.

¹³ <http://premier.mtv.hu/Rovatok/Kisebbszegimusorok.aspx>.

¹⁴ www.radio.hu.

¹⁵ <http://www.foaia.hu/www/>.

¹⁶ <http://invitelweb.hu/cronica/page1.html>.

¹⁷ <http://www.nemzetpolitika.gov.hu/id-595-magyarorszag-i-roman-civil-szervezetek.html>.

¹⁸ http://www.kisebbssegivalasztasok.mtaki.hu/adattar/cikkek/1998-2002/mancs2001_03_22_bod.html.

is. A KVB feladata a nemzeti kisebbségek helyzetének elemzése és értékelése, az e területen megvalósítandó államközi együttműködésre vonatkozó javaslatok megfogalmazása, illetve azok végrehajtásának figyelemmel kísérése. A KVB munkája során kiemelt figyelmet fordított az európai uniós források kihasználására, a kisebbségi oktatás minőségének javítására, valamint a tájékoztatás eszközszerének fejlesztésére. Románia 2007-ben történt európai uniós csatlakozását követően a magyarországi román kisebbség anyaországi kapcsolattartása akadálymentessé vált. A magyar–román kapcsolatok megerősödését szolgálták a közös kormányülések is. Az együttes kormányüléseken született megállapodások eredményeképpen Gyulán főkonzulátus működik, Szegeden pedig a budapesti Román Kulturális Intézet fiókintézete jött létre. Az új intézmény kiemelt feladata a térségben élő román kisebbség anyaországi kapcsolatainak erősítése, a magyarországi román kulturális értékek bemutatása.